

İLK VE ORTA ÖĞRETİMDE KILIK-KIYAFET DÜZENLEMELERİNİN KANUNİLİK İLKESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ahmet EĞİLMEZ*

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK – ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Arş. Gör., İstanbul Gedik Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

E-posta: ahmet.egilmez@gedik.edu.tr **ORCID:** [0000-0001-6356-2121](https://orcid.org/0000-0001-6356-2121)

Makale Geliş Tarihi: 5 Mayıs 2025 **Makale Kabul Tarihi:** 1 Eylül 2025

İLK VE ORTA ÖĞRETİMDE KILIK-KIYAFET DÜZENLEMELERİNİN KANUNİLİK İLKESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZ

İlk ve ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin kılık-kıyafet düzenlemeleri zaman zaman kamuoyunda tartışma konusu olmaktadır. Bu tartışmalar, öğrencilerin kılık-kıyafetleri nedeniyle okula ya da mezuniyet tören alanına alınmamları gibi uygulamalar sebebiyle gündeme gelmektedir. Bu çalışmada, öğrencilerin birçok temel hak ve özgürlüğüyle bağlantılı olan kılık-kıyafet düzenlemelerinin, Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve temel hak ve özgürlükler açısından güvence sağlayan “kanunilik ilkesi” bakımından gerekli ölçütleri karşılayıp karşılamadığı tartışmaya açılmaktadır. Zira, Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarında da vurgulandığı üzere, temel hak ve özgürlüklere yönelik müdahale içeren düzenlemelerin şekli anlamda Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan bir kanuna dayanması ve aynı zamanda maddi anlamda hukuki güvenliği zedelemeyen, açık ve öngörülebilir bir kanun niteliği taşıması gerekmektedir.

HAKEMLİ

Bu çalışmada, öğrencilerin dış görünümüne, giyim tarzlarına, saç şekillerine, makyaj yapmalarına ve sakal bırakmalarına ilişkin Yönetmelikte yer alan, temel hak ve özgürlükler açısından sınırlama niteliği taşıyan idari düzenlemeler ele alınmaktadır. Bu noktada, idareye kanunda genel esasları belirlenmiş ve sınırları çizilmiş, açık ve belirli bir yetki veren bir yasal düzenlemenin bulunmadığı; bu durumun ise Anayasa'nın 13. maddesindeki *kanunilik ilkesine* aykırılık teşkil ettiği tezi ileri sürülmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin, temel hak ve özgürlüklere yönelik sınırlamalarda aradığı kanunilik ölçütü ile Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun, devlet memurları açısından sakal bırakma yasağını kanuni dayanak yoksunluğu nedeniyle hukuka aykırı bulan kararları, makalede savunulan tezi güçlendirmektedir. Sonuç olarak, öğrencilerin kılık-kıyafetlerine ilişkin düzenlemeleri içeren Yönetmeliğin özellikle kanunilik ilkesinin gereklerini karşılamadığı; bu nedenle öğrencilere yönelik idari tasarruflarda hak ihlali riskinin yoğun ve ciddi olduğu ileri sürülmektedir. Bu doğrultuda, TBMM tarafından çıkarılacak bir yasal düzenlemeyle söz konusu anayasallık sorununun giderilebileceği savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kanunilik ilkesi, kılık-kıyafet, idari düzenlemeler, ilk ve orta öğretim, anayasa yargısı.

EVALUATION OF DRESS CODE REGULATIONS IN PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION FROM THE PERSPECTIVE OF THE PRINCIPLE OF LEGALITY

ABSTRACT

The dress code regulations for students in primary and secondary education institutions are occasionally a topic of public debate. These debates focus on practices such as students being denied entry to school or graduation ceremonies due to their dress code. This study examines whether dress code regulations, which are related to many fundamental rights and freedoms of students, meet the necessary criteria in terms of the ‘principle of legality’ established in Article 13 of the Constitution, which guarantees fundamental rights and freedoms. As emphasised in the established case law of the Constitutional Court, regulations that interfere with fundamental rights and freedoms must be based on a law enacted by the Grand National Assembly of Türkiye in a formal sense and must be of a legal quality that is not contrary to legal certainty, clear, and foreseeable in a substantive sense.

In this study, it is argued that there is no legal regulation that grants the administration clear and specific authority, as defined by general principles and guidelines established by law, regarding administrative regulations contained in the Regulation that restrict students’ fundamental rights and freedoms in relation to their appearance, dress style, hairstyle, makeup, and beards. It is argued that this situation constitutes a violation of the principle of legality set forth in Article 13 of the Constitution. This lack of a legal basis constitutes a violation of the principle of legality under Article 13 of the Constitution. The Constitutional Court’s strict interpretation of the legality requirement in cases involving limitations on fundamental rights, along with decisions by the Council of State’s Plenary Session of Administrative Law Chambers (İDDK) declaring beard bans for civil servants unlawful due to lack of legal basis, support the arguments presented in this article. In conclusion, the article argues that the Regulation concerning students’ dress codes is particularly problematic in terms of legality, and that this issue poses a serious and substantial risk of rights violations in administrative actions targeting students. It is therefore proposed that this issue can be resolved through a legal regulation enacted by the Turkish Grand National Assembly (TBMM).

Keywords: Principle of legality, dress code, administrative regulation, primary and secondary education, Constitutional Court.

GİRİŞ

Anayasa'nın 13. maddesi temel hak ve özgürlüklerin sınırlama rejimini belirleyen bir çerçeve madde niteliğindedir.^[1] Bu maddede düzenlenen sınırlama koşulları Anayasa'da düzenlenen bütün temel hak ve özgürlükler açısından uygulanabilir bir niteliğe sahiptir.^[2] Dolayısıyla temel hak ve özgürlüklerin olağan dönemde sınırlanması söz konusu maddede düzenlenen şartlar çerçevesinde mümkündür.^[3] Anayasa'nın 13. maddesine göre, "Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz." Bu maddede hakkın özüne dokunma yasağı, ölçülülük, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygunluk gibi güvenceler yanında temel hak ve özgürlüklere yönelik müdahalelerin kanuni bir temele sahip olması kriteri de kamu otoriteleri açısından önemli bir sınırlama teşkil etmektedir. Bu nedenle, kamu gücü ve yetkisi kullanan idarenin temel hak ve özgürlükleri ilgilendiren bir alanda ilk elden bir düzenleme yapması hak ihlali teşkil eder.^[4]

İdarenin kanuna dayalı faaliyet yürütme zorunluluğu Anayasa'nın 123/1. maddesinde de açıkça düzenlenmektedir. Buna göre, "idare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir." Bu düzenleme, idarenin kanuna dayalı faaliyet yürütme zorunluluğu dışında kanunla kurulma gerekliliğini de hüküm altına almaktadır.^[5] Bu çalışmada, idarenin yürüttüğü

HAKEMLİ

[1] Kemal Gözler, "Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 59, S. 2001/4, s. 53. www.anayasa.gen.tr/madde13.htm (E.T. 01.05.2004); Zühtü Aslan, "Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması: Anayasa'nın 13. Maddesi Üzerine Bazı Düşünceler", *Anayasa Yargısı*, C. 19, 2002, s. 141. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/939123> (E.T. 28 Nisan 25).

[2] Gözler, op. cit., s. 53.

[3] Ibid.

[4] AYM, E. 2011/42, K. 2013/60, K.T. 09.05.2013; AYM, E. 2019/36, K. 2021/15, K.T. 04.3.2021, § 57 ; AYM, E. 2022/54, K. 2022/99, K.T. 08.09.2022, § 26.

[5] Turan Yıldırım, "İdarenin Kanuniliği İlkesi Bağlamında Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Anayasal Sınırı", *Anayasa Yargısı*, C. 36, S. 1, 2019, s. 293; Emre

görevlerin kanuna dayanma zorunluluğu açısından bir değerlendirme yapıldığından teşkilata ilişkin tartışmalara girilmemiştir. Bu çerçevede idarenin diğer kamusal faaliyetlerin yürütümü sırasında olduğu gibi eğitim ve öğretim faaliyetlerinin görülmesinde de düzenlediği tüm işlemlerinin kanuna dayalı olarak yürütülmesi kanunilik ilkesinin bir sonucudur. Özellikle bireylerin temel hak ve özgürlüklerine yönelik müdahaleler içeren idari eylem ve işlemlerin kanuna dayanması Anayasa'nın 13. maddesi kapsamında öngörülmüş bir anayasal zorunluluktur. Bu itibarla, çalışmanın temel iddiası, ilk ve orta öğretimde eğitimlerini sürdüren öğrencilerin kılık- kıyafetlerine ilişkin düzenlemelerin, niteliği itibariyle temel haklara ilişkin müdahaleler içermesi nedeniyle ilk elden yasama tarafından çıkarılacak kanuni bir düzenleme ile yapılması gereğidir. Ancak halihazırda yürürlükte olan mevcut düzenlemelerin ilk elden Yönetmelikle yapıldığı, bu nedenle söz konusu uygulamanın kanunilik ilkesine aykırılık teşkil ettiği savunulmaktadır.

Bu doğrultuda, çalışmada öncelikle temel hak ve özgürlükler açısından güvence teşkil eden kanunilik ilkesine ilişkin teorik açıklamalar ile Anayasa Mahkemesi'nin bu ilkeye yüklediği anlam ele alınmaktadır. Ardından, mevcut kılık-kıyafet düzenlemelerinin hangi yönleriyle kanunilik ilkesine aykırılık taşıdığı ortaya konulmaktadır. Elde edilen bulgular ışığında, mevcut uygulamanın hukuka aykırılığı iddiası temellendirilmekte ve söz konusu uygulamanın anayasal bir zemine kavuşturulabilmesi için yasama tarafından kanuni bir düzenleme yapılması gerektiği savunulmuştur.

I. Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanmasında Kanunilik İlkesi

Temel hak ve özgürlükler bağlamında kanunilik ilkesi, temel hak ve özgürlüklere yapılacak her türlü müdahalenin veya sınırlamanın bir kanuna dayanması zorunluluğunu ifade eder. Bu, yürütme organının keyfi uygulamalarını önlemek ve bireyler için bir hukuksal güvence sağlamak amacını taşır.^[6] Kanunilik ilkesi, sınırlandırmanın erişilebilirliğini, öngörülebilirliğini ve kesinliğini ifade eder.^[7] Böylece, uygulayıcının keyfi davranışlarının

Akbulut, *Türk İdare Hukukunda Kanuni İdare İlkesi*, Beta Yayınları, Ankara, 2013, s. 57.

[6] D. Çiğdem Sever, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdare Hukukunda Kanuna Dayanma İlkesi*, Turhan Yayınları, Ankara, 2021, s. 77.

[7] Serkan Yolcu, *İdari Yargı ile İlgili AİHM ve Anayasa Mahkemesi Kararları*, "Oturum 1: Uyuşmazlık Çözümünde Hakların Nitelendirilmesi Çalışması ve Anayasa

önüne geçildiği gibi, kişinin hukuku bilmesine de yardımcı olur ve bu yönüyle hukuk güvenliği teminatı sağlar.^[8] AYM'ye göre, hukukun kendisi, söz konusu işlemin meşru amacını da göz önünde tutarak keyfi müdahalelere karşı bireyi korumalı ve yetkili makamlara bırakılan takdir yetkisinin kapsamını yeterince açık bir şekilde göstermelidir.^[9] Bu itibarla temel hak ve özgürlüklere yönelik müdahalelerde AYM tarafından ilk aranılan koşul kanunilik şartının sağlanıp sağlanmadığı meselesidir.

Kanunilik ölçütü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 8. maddesinde de güvence altına alınmaktadır. Ancak AİHS'te öngörülen kanunilik ölçütüne AİHM, AYM'den farklı ve daha geniş bir anlam yüklemektedir.^[10] AİHM, süregelen yerleşik yargı içtihatlarını da hukuksal dayanak açısından yeterli görmektedir.^[11] Ancak AYM, AİHM'den farklı olarak kanunilik ölçütünün, TBMM tarafından çıkarılacak şekli anlamda bir kanunun gerekliliğini vurgulayarak^[12], hak ve özgürlüklerin korunmasında daha geniş bir koruma sağlamaktadır.^[13]

Bununla birlikte, temel hak ve özgürlüklere yönelik müdahalelerde kanunilik kriterinin karşılanması için şekli anlamda bir kanunun var olması tek başına yeterli görünmemektedir. AYM kararlarında, müdahale içeren kanun formunun aynı zamanda maddi anlamda da belli bir kalitede olması koşulu aranmaktadır. Mahkemeye göre, maddi anlamda kanun hükmünün açık, belirli, öngörülebilir ve erişilebilir olması gerekmektedir.^[14] Hukuki güvenlik

HAKEMLİ

Mahkemesinin Rolü", İdari Yargının Etkinliğinin Artırılması ve Danıştayın Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi, 2022, s. 22.

[8] Ibid.

[9] AYM, Süleyman Akif Nazlıgül Başvurusu, B. No.2018/31982, K.T. 15.06.2021.

[10] Yolcu, op. cit., s. 22.

[11] AİHM, Hasan ve Chaush/Bulgaristan [BD], B. No: 30985/96, K.T. 26.08.2000, § 85.

[12] AYM, Tuğba Arslan Başvurusu [GK], B. No: 2014/256, 25/6/2014, § 84.

[13] AYM, Bülent Polat Başvurusu, B. No: 2013/7666, 10/12/2015, § 75.

[14] AYM'nin aradığı kanun kalitesinin mülkiyet hakkı açısından değerlendirilmesi için bkz. H. Burak Gemalmaz, *Mülkiyet Hakkı: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-6*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sisteminin Desteklenmesi

ve belirlilik ilkelerinin bir gereği olan maddi kanun kriteri bireylerin hangi davranışlarının hangi sonuçları doğuracağına ilişkin kanaatlerinin oluşması ve öngörülebilirliği sağlaması açısından son derece önemlidir.^[15] Hukuki belirliliğe aykırı, keyfi yoruma açık, idareye sınırları çizilmemiş geniş bir takdir alanı bırakan kanun hükümleri maddi kanunilik kriterinin karşılanması açısından yeterli görülmemektedir.^[16]

Bu bağlamda, Anayasa'nın 13. maddesi, yönetmelik, genelge, yönerge gibi tali nitelikteki idarenin düzenleyici işlemleriyle temel hak ve özgürlüklerin doğrudan ve ilk elden sınırlanmasına olanak vermemektedir. AYM'nin bireysel başvuru yoluyla ele aldığı davalarda, yönetmelikle ilk elden temel hak ve özgürlüklere yönelik yapılan müdahaleleri hak ihlali nedeni olarak görmektedir.^[17] AYM, daha önce de vurgulandığı üzere, AİHM içtihatlarının ötesinde kendine özgü bir kanunilik denetimi uygulamaktadır.^[18] Mahkemeye göre, bir müdahalenin şekli açıdan kanun adını taşıması dışında müdahaleye yetki veren kanun normunun hukuki belirlilik ve öngörülebilirliği sağlayacak kalitede, konunun genel esaslarını düzenleyen bir formda^[19] olması gerekmektedir.^[20] Bu anlamda, AYM, kanuni düzenlemenin, müdahaleye ilişkin

Ortak Projesi, Ankara, 2018, s. 117-132; AYM, E.2024/101, K.2024/232, K.T. 25.12.2024, § 36-37; AYM, E.2015/41, K.2017/98, K.T. 04.05.2017, §§ 153, 154.

[15] Harun Yılmaz, *Türk İdare Hukukunda İdari İstikrar İlkesi*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 67.

[16] AYM, E. 2013/110, K. 2014/8, K.T. 16.01.2014.

[17] Bu konuda ilk akla gelen kararlar şu şekildedir: AYM, Tuğba Arslan Başvurusu [GK], B. No: 2014/256, K.T. 25.06.2014, AYM, Sara Akgül Başvurusu [GK], B. No: 2015/269, K.T. 22.11.2018.

[18] Haşim Özpolat, "Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararlarında Maddi Anlamda Kanun Kriteri", *TAAD*, Yıl. 9, S. 33, Ocak 2018, s. 609.

[19] Bu yorum öğretilde "esaslılık teorisi" olarak ifade edilmektedir. Esaslılık teorisine ilişkin ayrıntılı açıklama ve eleştiri için bkz. Tolga Şirin, *Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Kanun Kavramı*, 2. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 127-133.

[20] Özpolat, op. cit., s. 609.

temel ilkeleri ve hukuki çerçeveyi çizmesi daha sonra uygulamaya ilişkin teknik ve türevsel konuların idareye bırakmasını aramaktadır.^[21]

Hukuki belirlilik ilkesi, kanunilik ilkesinin temel prensiplerindedir. Hukuki belirlilik ilkesi, kanun metinlerinin açık ve net olmasını zorunlu kılar.^[22] Bireyler makul bir çabayla hangi eylemlerin kanun tarafından yasaklandığını, hangi yükümlülüklerin öngörüldüğünü ve bu kurallara uymamanın sonuçlarının ne olacağını bilebilmelidir.^[23] Kanun maddeleri, farklı yorumlara yol açabilecek ölçüde açık olmamalı, uygulayıcılara ucu açık keyfi değerlendirme yapma imkânı tanımamalıdır.^[24] Temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliği taşıyan ve idari yaptırım öngören düzenlemelerde belirlilik şartı ayrı bir önem kazanmaktadır.

Kanunilik ilkesi açısından şekli ve maddi boyutlarını ortaya koyan bu ayırım, öğrencilerin kılık-kıyafetlerini düzenleyen Yönetmeliğin hukuken değerlendirilmesi bakımından da son derece önemlidir. Zira, Yönetmeliğin dayanağı olarak kabul edilen bir kanun mevcut olsa bile bu kanunun maddi açıdan açık, net, belirli bir yetki içermesi gerekir. Temel hak ve özgürlükler açısından sınırlama öngören düzenlemenin bu kriterlere aykırı olması bu düzenlemeyi kanunilik ilkesine aykırı hale getirecektir. AYM'ye göre, Anayasa'nın 13. maddesi anlamında bir kanun şekli anlamda TBMM tarafından yetki verilmiş bir kanunun varlığını gerekli kılar. Mahkemenin kanunilik ilkesine ilişkin içtihatları dikkate alındığında, yönetmelik gibi idari düzenlemelerin tek başına yeterli bir kanuni dayanak olmayacağı açık bir biçimde anlaşılmaktadır. Kanunilik ilkesi, sadece şekli bir kanuna dayanmayı değil, aynı zamanda yetkinin içeriğinin de kanunda yeterince belirli olmasını zorunlu kılar. Genel amaçlardan veya hedeflerden yola çıkarak özel hak sınırlamalarını içeren bir yönetmelik çıkarma yetkisi türetmek, hukuki belirlilik ilkesine ve AYM'nin, Anayasa'nın kanunilik ilkesine ilişkin yorumuna aykırı düşecektir. Bu nedenle, Kılık-Kıyafet Yönetmeliğinin dayandığı bir kanun hükmü bulursa dahi kanundaki yetkilendirme yeterince açık ve

[21] AYM, Süleyman Akif Nazlıgül Başvurusu, B. No. 2018/31982, K.T. 15.06.2021.

[22] Mehpare Çaptuğ Dilek, *İdari Usul Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 72.

[23] AYM, E.2013/67, K.2013/164, K.T. 26.12.2013.

[24] AYM, E.2015/41, K.2017/98, K.T. 04.05.2017, §§ 153, 154.

belirli değilse yönetmeliğin kanunilik kriteri açısından hukuki geçerliliği sorunlu olacaktır.

II. İlk ve Orta Öğretimde Kılık-Kıyafet Alanındaki Yasal Düzenlemeler

A. Hukuki Dayanaklar

İlk ve orta öğretim kademelerinde eğitim gören öğrencilerin kılık kıyafetlerini düzenleyen Yönetmeliğin hukuki dayanağı olarak 5/1/1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu gösterilmektedir. Diğer yandan, Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları ile Millî Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Kurumları Yönetmelikleri okul öncesi, ilk öğretim ve orta öğretimde Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul Öğrencilerinin Kılık ve Kıyafetlerine Dair Yönetmelik hükümlerinin uyulacağını vurgulamaktadır (Orta Öğretim Kurumları Yönetmeliği, m. 208, Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, m. 79)

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, milli eğitim sisteminin temel ilkelerini, amaçlarını, eğitim kademelerini, idarelerin eğitim alanındaki faaliyetlerini ve görevlerini düzenleyen temel bir hukuki dayanaktır. Ancak söz konusu kanun metinleri incelendiğinde, Millî Eğitim Bakanlığına veya ilgili idarelere, öğrencilerin kılık kıyafetlerine ilişkin yönetmelikle bir düzenleme yapma yetkisi veren açık, genel esasları belirlenmiş ve yetkinin sınırları çizilmiş bir düzenleme bulunmamaktadır. Söz konusu yasal düzenlemelerde, milli eğitimin genel amaçları ve temel ilkeleri belirtilmekle yetinilmiştir. Kanunda sözü edilen genel ifade ve ilkelerin Anayasa'nın 13. maddesi anlamında temel hakları sınırlandıran detaylı bir yönetmelik çıkarmak için yeterli ve belirli bir kanuni dayanak oluşturmamaktadır. Zira, kanunilik ilkesi, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması alanında, idareye verilen yetkinin kanunda açıkça ve sınırları belirli bir şekilde tanımlanmasını gerekli kılar. Kanun metinlerinde yer alan genel amaç ve ilkelerden yola çıkılarak, kanunda öngörülme-yen sınırlamalar getiren bir yönetmelik çıkarmak, yasamanın asliliği ve kanunilik ilkesi ile bağdaşmamaktadır.^[25]

[25] AYM, E.2017/143, K.2018/40, K.T. 02.05.2018; AYM, E.2013/72, K.2013/126, K.T. 31.10.2013.

Yönetmeliğe dayanak olarak gösterilen bir diğer yasal düzenleme olan 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu^[26] da kılık kıyafet konusunda idareye herhangi bir açık yetkilendirme vermemektedir. Söz konusu kanunda özel okulların açılması, işleyişi ve denetimi gibi konular düzenlenmektedir.

B. Mevcut Kılık Kıyafet Yönetmeliği ve İçeriği

Halen yürürlükte olan düzenleme, “Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul Öğrencilerinin Kılık ve Kıyafetlerine Dair Yönetmelik” adını taşımaktadır. Bu Yönetmelik, ilk olarak 2012 yılında 2012/3959 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulmuştur. Zaman içinde çeşitli değişikliklere uğramış ve son olarak 2024 yılında 9216 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı^[27] ile önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Yönetmeliğin kanuni dayanağı olarak 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu hükümleri gösterilmektedir.

Yakın dönemde Yönetmelikle yapılan değişikliklerle okul kıyafetlerine ilişkin temel prensipler yeniden düzenlenmiştir. Yeni düzenlemelerde okul kıyafetlerinin okul müdürlüğü tarafından belirleneceği, bu belirleme sürecinde okul-aile birliği yönetim kurulu ve öğrenmenler kurulundan görüşler alınacağı belirtilmiştir (m.3). Belirlenecek kıyafetlerde özel işaret, baskı ve desen gibi kısıtlayıcı ayrıntılara yer verilmeyeceği düzenlenmiştir. Belirlenen okul kıyafeti, dört eğitim ve öğretim yılı geçmeden değiştirilemeyecektir. Kıyafet değişikliği yapıldığında, ara sınıflardaki öğrenciler bir üst öğrenim kademesine geçinceye kadar eski kıyafetlerini giymeye devam edebileceklerdir. Belirlenen kıyafetin, 1739 sayılı Kanun’daki genel/özel amaçlar ve temel ilkeler doğrultusunda; ekonomik, sade, kullanışlı, kolay temin edilebilir ve pedagojik esaslara uygun olması gerekmektedir. Düzenlemeye göre, sağlık özürlü bulunan öğrenciler durumlarını belgeleyerek farklı giyinebilirler. Özel gün, hafta ve kutlamalar için veliye ek mali yük getirecek özel kıyafet aldırılmaz. Okul-aile birliklerinin kıyafet satışı yapması veya rekabeti ihlal eden yönlendirmelerde bulunması yasaktır. Atölye, laboratuvar gibi yerlerde işin özelliğine uygun önlük, tulum vb. giyilebilir. Maddenin uygulanmasına ve okul kıyafetiyle ilgili diğer hususlara dair usul ve esasları belirleme yetkisi Millî Eğitim Bakanlığı’na verilmiştir.

[26] R.G. Sayı: 26434, T. 14/2/2007.

[27] R.G. Sayı: 32744, T. 06.12.2024.

Yönetmeliğin 4. maddesinde kılık ve kıyafet sınırlamalarına yer vermiştir. Bu madde, öğrencilerin uyması gereken kılık kıyafet yasaklarını içermektedir ve 2024 değişikliğinden etkilenmemiştir. Bu sınırlamalar arasında “insan sağlığını olumsuz etkileyen, mevsim şartlarına uygun olmayan kıyafet giymek, yırtık, delikli veya şeffaf kıyafet giymemek, vücut hatlarını belli eden şort, tayt gibi kıyafetler ile diz üstü etek, derin yırtmaçlı etek, kısa pantolon, kolsuz tişört ve kolsuz gömlek giymemek, okullarda yüzü açık bulunmak, siyasi sembol içeren simge, şekil, yazı barındıran fular, bere, şapka, çanta vb. kullanmamak, saç boyama, vücuda dövme ve makyaj yapmamak, pirsing takmamak, bıyık ve sakal bırakmamak, okul öncesi eğitim kurumlarında ve ilkokullarda okul içinde baş açık bulunmak” gibi kriterler belirlenmiştir.

Yönetmeliğin 5. maddesi, bu hükümlere aykırı hareket eden öğrenciler hakkında, öğrenim gördükleri okul türüne göre ilgili disiplin yönetmeliklerinin (Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği veya Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği) uygulanacağını belirtmektedir.^[28] Yönetmelik, 2012’de ilk çıktığında temel ilke olarak kılık kıyafet serbestliğini benimsemiş, ancak okullara belirli koşullarda (veli muvafakati ile) üniforma belirleme imkânı tanımıştı. 2013 ve 2014’teki değişikliklerle, bir yandan imam hatip ortaokul/liseleri ve seçmeli Kur’an-ı Kerim dersleri için getirilen başörtüsü serbestisi (daha sonra bu ders/okul ayrımı kaldırılmıştır), diğer yandan Madde 4’e eklenen yeni sınırlamalar (makyaj, dövme, piercing, sakal, bıyık, siyasi sembol) ile Yönetmelik daha kısıtlayıcı bir hale gelmiştir. 6 Aralık 2024 tarihli son değişiklikle ise, kılık kıyafet serbestliği ilkesi terk edilmiş ve okul kıyafetinin (üniformaların) belirlenmesi yetkisi, veli onayından alınarak okul yönetimine devredilmiştir.

Yönetmeliğin dayanak olarak gösterdiği 1739 sayılı Kanun’da, Yönetmeliğin 4. maddesinde yer alan çok sayıda spesifik kısıtlamaya (tayt giymemek, makyaj yapmamak, saç boyamamak, sakal bırakmamak vb.) cevaz veren veya bu konularda yönetmelikle düzenleme yapma yetkisi veren genel esasları ve idareye bırakılan yetkinin sınırları çizilmemiş bir kanuni düzenlemenin bulunmaması, Yönetmeliğin kanunilik açısından en sorunlu yönünü teşkil etmektedir. Zira AYM, özellikle başörtüsü yasağına ilişkin davalarda kılık-kıyafetin dini inancı ifade etme özgürlüğü (Anayasa, m.24) ile bağlantılı olarak ifade özgürlüğü (Anayasa, m.26) kapsamında değerlendirilmesi

[28] R.G. Sayı: 29072, T. 26.07.2014.

gerektiğini vurgulamıştır.^[29] Yaser Özoğlu başvurusunda ise Mahkeme, ceza infaz kurumundaki bir hükümlünün zorla saç tıraşı edilmesinin, bireyin fiziksel bütünlüğü ve dış görünüşünü belirleme özgürlüğü üzerindeki bir müdahale olduğunu ve bu durumun özel hayata saygı hakkını ihlal edebileceğini belirtmiştir.^[30] Kararda, AİHM içtihadına da atıfta bulunularak, saçların zorla tıraş edilmesinin birey üzerinde psikolojik etkiler yaratabileceği ve kişinin dış görünüşünün özel hayatın önemli bir parçası olduğu vurgulanmıştır.

AYM, Mehmet Emin Teyfur ve Diğerleri kararında, kamu görevlilerinin Kılık-Kıyafet Yönetmeliklerinin özel hayata saygı hakkına müdahale teşkil ettiğini kabul etmiştir.^[31] Ancak kamu hizmetinin niteliği, kamu düzeni ve disiplin gibi meşru amaçlarla yapılan müdahalelerin demokratik toplumda gerekli ve ölçülü olması gerektiğini belirtmiştir. Kararda, yönetmeliğin belirli maddelerinin (örneğin erkeklerin sakal bırakmasına ilişkin sınırlamalar) özel hayata müdahale olduğu ancak meşru amaca hizmet edip etmediği ve ölçülü olup olmadığı değerlendirilmiştir.

Öğrencilere ilişkin Kılık-Kıyafet Yönetmeliği, dayandığı kanunun kendisine vermediği bir yetkiyi kullanarak temel hak ve özgürlükleri (ifade özgürlüğü, özel hayatın gizliliği vb.) sınırlıyor görünmektedir. Bu durum, Anayasa'nın 13. maddesindeki «ancak kanunla sınırlama» ilkesine açık bir aykırılık iddiasını gündeme getirmektedir. İdarenin, kanuni bir dayanak olmaksızın, yönetmelikle bu kadar detaylı ve hak kısıtlayıcı kurallar koyması, kanunilik ilkesinin temel işlevi olan bireyi idarenin keyfi müdahalelerinden koruma amacına da ters düşmektedir.

Yönetmeliğin zaman içindeki evrimi de bu kanunilik sorununu pekiştirmektedir. Başlangıçta serbestlik ve veli onayına dayalı bir sistemden, giderek

[29] AYM, Sara Akgül Başvurusu, B. No: 2014/17395, K.T. 20.12.2018. AYM, bu kararıyla yükseköğretim kurumlarındaki başörtüsü yasağının Anayasa'ya aykırı olduğuna hükmetmiştir. Kararda, başörtüsü takmanın kişinin dini inancını ifade etme biçimi olduğu ve bu durumun ifade özgürlüğü kapsamında koruma altında bulunduğu örtülü olarak kabul edilmiştir. Yasağın, demokratik toplumda gerekli ve ölçülü bir sınırlama olmadığı belirtilmiştir.

[30] AYM, Yaser Özoğlu Başvurusu, B. No: 2018/2577, K.T. 19.01.2023.

[31] AYM, Mehmet Emin Teyfur ve Diğerleri Başvurusu, B. No: 2015/18147, K.T. 25.10.2017.

artan yasaklar ve idari belirlemeye dayalı bir üniforma sistemine geçilmesi, idarenin kanuni dayanağı belirsiz bir alanda düzenleme yapma yetkisini zamanla genişlettiğini ve farklı politikalar benimsediğini göstermektedir. Bu durum, hukuk devletinin gerektirdiği hukuki istikrar ve öngörülebilirlik açısından da sorunludur.^[32] Yapılan her değişikliğin 1739 sayılı Kanun'dan temel çerçevesi ve genel esasları çizilmiş açık bir yetki alıp almadığı sorusu yanıtızsız kalmaktadır.

III. Kılık-Kıyafet Yönetmeliğinin Kanunilik Denetimi

A. Yönetmeliğin Kanuni Dayanağının İncelenmesi

Yönetmeliğin hukuki geçerliliğinin temel koşulu, Anayasa'nın 124. maddesi uyarınca geçerli bir kanuna dayanması ve bu kanuna aykırı olmamasıdır. AYM içtihatlarında vurgulandığı üzere, şekli anlamda bir Kanunun olması tek başına yeterli olmayıp bu kanunun maddi anlamda da hukuki güvenliğe aykırı olmayacak açık, ulaşılabilir, belirli ve öngörülebilir olması gerekmektedir.^[33] Bu çerçevede AYM, yasama organı tarafından çıkarılacak kanuni düzenlemenin, konunun genel esaslarını açık bir biçimde belirlemesi, idareye sınırları kanunla belirlenmiş tali bir yetki bırakılması zorunluluğunu vurgulamaktadır.^[34] Aksi bir yaklaşım, idarenin kanuna dayanma zorunluluğuna ve yasama yetkisinin devredilmesi ilkelere aykırı bulunmaktadır.^[35]

Yönetmeliğin 2. maddesi, dayanak olarak 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nu göstermektedir. Ancak, önceki bölümde ifade edildiği üzere, 1739 sayılı Kanun'da, öğrencilerin kılık kıyafetlerine ilişkin spesifik kurallar koyma veya bu konuda temel hakları sınırlama yetkisini Millî Eğitim Bakanlığı'na veya idareye devreden çerçevesi çizilmiş ve genel esasları belirtilmiş açık bir hüküm bulunmamaktadır.

[32] Mehpare Çaptuğ, "Hukuki Güvenlik İlkesinin Kavramsal Gelişimi", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Yıl 9, S. 17, 2021, s. 150.

[33] AYM, Ali Karatay Başvurusu, B. No. 2012/990, K.T. 10.12.2014, § 48; AYM, Youtube LLC Corporation Service Company ve Diğerleri Başvurusu, B. No. 2014/4705, K.T. 29.05.2014, §. 56.

[34] AYM, E.2011/42, K.2013/60, K.T. 09.05.2013.

[35] AYM, E.2015/41, K.2017/98, K.T. 04.05.2017, § 69

1739 sayılı Kanun, eğitimin genel amaçlarını, temel ilkelerini ve eğitim sisteminin yapısını belirleyen bir çerçeve kanundur. Kanunda yer alan laiklik, milli değerlere bağlılık, disiplin gibi genel ilke ve amaçların, idareye yönetmelikle kılık kıyafet konusunda detaylı ve yasaklayıcı kurallar getirme yetkisi verdiği savunulamaz. Zira “yasamanın asliliği” ilkesi (Anayasa, m. 7), temel hak ve özgürlükleri ilgilendiren asli düzenlemelerin kanunla yapılmasını gerektirir.^[36] İdare, kanunun çizdiği genel çerçeve içinde ancak uygulamaya ve ayrıntıya ilişkin düzenlemeler yapabilir; kanunun öngörmediği bir sınırlamayı veya yükümlülüğü yönetmelikle ihdas edemez.^[37] İdarenin kanundan aldığı kamu hizmeti (eğitim hizmetini yürütmek) ve kolluk faaliyetini (okullarda düzeni sağlamak) yerine getirirken, kanunla yetkilendirilmemiş hak sınırlamalarına gitmesi, kanunilik ilkesinin ihlali anlamına gelir. Dolayısıyla, Yönetmeliğin 4. maddesinde yer alan spesifik yasakların, genel esasları ve çerçevesi çizilmiş bir kanuni dayanağının bulunmadığı tespiti, Yönetmeliğin kanunilik ilkesine aykırı olarak düzenlendiğini göstermektedir.

B. Anayasa Madde 13 Çerçevesinde Değerlendirme

Öğrencilerin kılık kıyafetlerine ilişkin tercihlerinin, Anayasa ile güvence altına alınan çeşitli temel hak ve özgürlüklerle ilişkisi bulunmaktadır. Giyim tarzı, bireyin kendini ifade etme biçimi olarak ifade özgürlüğü^[38] (Anayasa, m.26), dini inançların bir gereği olarak din ve vicdan özgürlüğü^[39] (Anayasa, m.24), kişisel tercih ve görünüm olarak özel hayatın gizliliği^[40] (Anayasa, m.20) kapsamında değerlendirilebilir. Yönetmelikte yer alan yasaklar (belirli giysilerin giyilmemesi, başın örtülmemesi/açık olması, makyaj/saç boyası/

[36] AYM, E.2018/91, K.2020/10, K.T. 19.02.2020, § 110; AYM, E.2019/36, K.2021/15, K.T. 04.03.2021, § 56.

[37] Ekrem Çetintürk, “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdarenin Düzenleyici İşlemleriyle Suç ve Ceza Konulamaz İlkesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 9, Y. 5, Haziran 2017, ss. 39-180, s. 47 vd.; Orhun Kiremitçi, “İdari Yaptırımlar ve İdarenin Yaptırım Düzenleme Yetkisi”, *Ombudsman Akademik*, S. 18, Y. 9, Ocak-Haziran 2023, ss. 213-250, s. 237 vd.

[38] AYM, Yaser Özoglu Başvurusu, B. No: 2018/2577, K.T. 19.01.2023.

[39] AYM, Sara Akgül Başvurusu, B. No: 2014/17395, K.T. 20.12.2018.

[40] AYM, Mehmet Emin Teyfur ve Diğerleri Başvurusu, B. No: 2015/18147, K.T. 25.10.2017.

dövme/piercing/sakal/bıyık yasakları) bu haklara yönelik birer müdahale niteliğindedir.

Anayasa'nın 13. maddesi, temel hak ve özgürlüklere yönelik müdahalelerin ancak ve ancak kanunla yapılabileceğini emretmektedir. Bu, şekli ve maddi koşulları sağlayan bir kanunun varlığını zorunlu kılmaktadır.^[41] Yukarıda belirtildiği gibi, öğrenci kılık kıyafetlerini sınırlayan mevcut Yönetmeliğin dayandığı yasal düzenlemelerde bu yönde genel esasları belirlenmiş ve verilecek yetkinin sınırları çizilmiş bir kanuni dayanak bulunmamaktadır. Kanuni dayanağı olmayan bir yönetmelikle temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirilmesi, Anayasa'nın amir hükmüne açıkça aykırıdır. Bu durum, sadece şekli bir usul eksikliği değil, aynı zamanda temel hakların korunması açısından Anayasa'nın öngördüğü en temel güvencelerden birinin işlevsiz kılınması anlamına gelmektedir. İdarenin, kanunun vermediği bir yetkiyi, genel amaçlardan yola çıkarak veya kamu yararı gibi gerekçelerle kullanması, kanunilik ilkesinin ve dolayısıyla hukuk devleti ilkesinin zedelenmesine yol açar.

C. Yönetmelik Hükümlerinin Belirlilik ve Ölçülülük Açısından İncelenmesi

Bir düzenlemenin kanunilik ilkesine uygun sayılabilmesi için sadece kanuna dayanması yetmez; aynı zamanda kanunda düzenlenecek maddelerin hukuki belirlilik ve ölçülülük ilkelerine de uygun olması gerekir. Bu anlamda, Yönetmelikte düzenlenen mevcut düzenlemelerin aynı ayrıntıda yasal düzenlemede belirtilmesine gerek bulunmamaktadır. AYM'nin genel esaslar ve idareye bırakılan yetkilerin sınırlarının çizilmesine ilişkin yerleşik içtihatları çerçevesinde çıkarılacak kanuni dayanağın hukuki belirlilik ve ölçülülük ilkelerine uygun düzenlemeler içermelidir. Bununla birlikte mevcut Yönetmelik'de düzenlenen bazı ifadelerin hukuki belirliliğe aykırı olduğu, bazı yasakların ise gerekli olup olmadığı ele alınmalıdır.

Örneğin, Yönetmeliğin 4. maddesinde yer alan bazı ifadelerin farklı yorumlara ve uygulamalara açık olduğu görülmektedir. Bu hükümde «vücut hatlarını belli eden şort, tayt gibi kıyafetler» (Madde, 4/1-ç) veya «insan

[41] AYM, Ali Hıdır Akyol ve Diğerleri Başvurusu [GK], B. No: 2015/17510, K.T. 18.10.2017, § 56; AYM, Muhammed Neşet Girasun Başvurusu [2. B.], B. No: 2017/22254, K.T. 02.06.2020, §45; AYM, Serhat Aytemiş Başvurusu [1. B.], B. No: 2021/39964, K.T. 20.12.2023, § 52; AYM, Yakup Güneş Başvurusu [2. B.], B. No: 2019/15907, K.T. 19.03.2024, § 54.

sağlığını olumsuz yönde etkileyen ve mevsim şartlarına uygun olmayan kıyafetler» (Madde 4/1-b) gibi ifadeler kanımızca farklı uygulamalara ve yorumlara açık hükümlerdir. Hangi kıyafetin «vücut hatlarını belli ettiği» veya hangisinin «sağlığa aykırı» olduğu, kişiden kişiye ve okuldan okula değişebilecek sübjektif değerlendirmelere tabidir. Kaldı ki bu hükümleri uygulayacak kamu personelinin, ifadelerin yoruma açık, sübjektifliği karşısında tarafsızlıklarının zedelenebileceği ileri sürülebilir. Her öğrenci açısından aynı objektiflikte ve tarafsızlıkta uygulanamayacak hükümlerin varlığı kanımızca sorgulanmalıdır. Bu tür muğlak ifadeler, hem öğrencilerin hangi davranışlarının yasak olduğunu önceden bilmelerini zorlaştırarak hukuki güvenliği zedeler, hem de okul yönetimlerine aşırı geniş bir takdir yetkisi tanıyarak uygulamada keyfiliğe ve eşitsizliğe yol açma potansiyeli taşır. Farklı okullarda aynı tür kıyafetlere farklı muamele yapılması, Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik ilkesine de aykırılık oluşturacaktır. Kanunilik ilkesinin belirlilik alt ilkesi, normun mümkün olduğunca açık ve net olmasını, idareye bırakılan takdir yetkisinin ise sınırlı ve denetlenebilir olmasını gerektirir.^[42] Yönetmelikteki bu tür ifadeler, bu gereklilikleri karşılamaktan uzaktır. Kanımızca, farklı uygulamalara ve yorumlara açık olacak düzenlemelerin, çıkarılacak Kanunda yer alması bu alandaki hukuki belirliliği karşılamayacaktır. Kılık ve kıyafetlere ilişkin düzenleme ihtiyacının, pedagojik ve eğitim hizmetinin amaçlarına uygun bir anlayışla yeniden formüle edilmesi gerekmektedir.

Anayasa'nın 13. maddesi, temel haklara getirilen sınırlamaların “ölçülülük ilkesi”ne uygun olmasını şart koşar. Ölçülülük ilkesi, sınırlamanın ulaşılmak istenen meşru amaçla orantılı olmasını, sınırlandırıcı aracın ve sınırlamanın kendisinin amaca ulaşmak için zorunlu olmasını ve sınırlama ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin bulunmasını ifade eder. Yönetmelikte yer alan birçok yasak (örneğin, Madde 4/1-d'deki saç boyası, piercing, bıyık, sakal yasakları veya Madde 4/1-ç'deki kolsuz tişört yasakları), ulaşılmak istenen meşru amaçlar (okulda disiplini sağlamak, eğitim ortamının ciddiyetini korumak, öğrenciler arasında eşitliği sağlamak gibi)

[42] Selda Çağlar, *Hukuk Devletinin Hukuki Belirlilik İlkesi Üzerinden Değerlendirilmesi*, İstanbul, Beta Yayınları, 2013, s. 10 vd.; Abdulkadir Gülçür, “AİHM ve Türk Anayasa Mahkemesi'nin Kararları Işığında Hukuki Kesinlik (Belirlilik) İlkesinin İncelenmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 1, Haziran 2018, ss. 197-214, s. 172.

açısından gerekli ve orantılı olup olmadığı kanımızca tartışmalıdır. Örneğin, bir öğrencinin sakal bırakmasının veya saçını boyamasının eğitim hizmetinin yürütülmesini veya diğer öğrencilerin haklarını ne ölçüde olumsuz etkilediği ve bu tür kişisel tercihlerin tamamen yasaklanmasının gerekli bir müdahale olup olmadığı pedagojik açıdan ayrıca değerlendirilmelidir.^[43] Daha hafif önlemlerle (örneğin aşırıya kaçan uygulamaların uyarılması gibi) aynı amaca ulaşılabilecekken, kategorik yasaklar getirmek ölçülülük ilkesine kanımızca aykırılık teşkil edecektir. Her bir yasağın, öğrencinin temel hakkına yaptığı müdahalenin ağırlığı ile kamu yararı arasında makul bir denge kurup kurmadığı ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

IV.Yargı Kararlarında Kanunilik İlkesi ve Kılık-Kıyafet Düzenlemeleri

A. Anayasa Mahkemesi İçtihatlarında Kılık-Kıyafet Düzenlemeleri

AYM'nin kılık kıyafet konusundaki ilk önemli kararları, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında yükseköğretimde başörtüsü serbestisi getiren yasal düzenlemelere ilişkindir. Mahkeme, bu dönemdeki kararlarında, dini inanç sebebiyle başörtüsü veya türbanla derse girilmesine izin veren kanun hükümlerini, Anayasa'nın laiklik, eşitlik ve kanunların Anayasa'ya aykırı olamayacağı ilkelerine aykırı bularak iptal etmiştir.^[44] Bu kararlar, uzun yıllar boyunca Türkiye'de kamusal alanda (özellikle eğitim kurumlarında) başörtüsü yasağının temel hukuki dayanağı olarak kabul edilmiş ve uygulanmıştır.

2010 Anayasa Değişikliği ile bireysel başvuru yolunun açılmasından sonra AYM'nin temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin yaklaşımında önemli bir değişim gözlenmiştir.^[45] Özellikle, din ve vicdan özgürlüğü bağ-

[43] Benzer düşüncesinin kamu görevlileri açısından değerlendirilmesi için bkz. Serkan Kızılyel, "Kamu Görevlilerinin Kıyafet Özgürlüğü Üzerine Düşünceler", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Akar Öcal Armağanı*, C. 2, S. 3, 2016, ss. 283-303.

[44] AYM, E.1989/1, K.1989/12, K.T. 07.03.1989; AYM, E.1990/36, K.1991/8, K.T. 09.04.1991

[45] Yüksel Metin, "Anayasal Demokrasi İçinde Anayasa Mahkemesinin Konumu", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 1, 2012, s. 124; Hasan Tahsin Fendoğlu, *Anayasa Yargısı*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2020, s. 350; Hayri Keser, *Bireysel Başvuru ve Yaşam Hakkı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 20; Tuğba Aykanat/Yüksel Metin, "Bireysel Başvuruda İhlal Edildiği İleri Sürülen Hak

lamında verilen kararlarda, Anayasa'nın 13. maddesindeki "kanunilik" şartı katı bir şekilde yorumlanmaya başlanmıştır. Tuğba Arslan kararında^[46] AYM, avukat olan başvurucunun başörtüsü nedeniyle duruşmaya alınmamasının din özgürlüğünü ihlal ettiğine karar verirken, müdahalenin kanuni bir dayanağının bulunmadığını vurgulamıştır. Mahkeme bu kararında, temel hak ve özgürlüklerin yönetmelik, idari teamül veya önceki AYM kararlarının yorumuyla değil, ancak açık bir kanun hükmüyle sınırlanabileceğini belirtmiştir. AYM, AİHM'in Leyla Şahin/Türkiye kararında benimsediği ve yönetmelik gibi düzenlemeleri de "kanunla öngörülme" kapsamında değerlendiren yaklaşımının, Anayasası'nın 13. maddesindeki "kanunilik" şartı ile örtüşmediğini ifade etmiştir. Benzer şekilde, Sara Akgül kararında^[47] da Mahkeme, kamu görevlisinin başörtüsü nedeniyle disiplin cezası almasını kanuni dayanaktan yoksun bularak hak ihlaline hükmetmiştir. Bu kararlar, AYM'nin artık temel hak sınırlamalarında şekli kanunilik şartını vazgeçilmez bir güvence olarak gördüğünü ve idarenin kanunla açıkça yetkilendirilmediği alanlarda hak sınırlayıcı düzenleme yapamayacağını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

B. Danıştay İçtihatlarında Kılık-Kıyafet Düzenlemeleri

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu (İDDK), 2014 yılında Yönetmelikte yapılan ve ortaokul ile liselerde başörtüsünü fiilen serbest bırakan değişikliğin iptali istemiyle açılan davayı reddetmiştir.^[48] İDDK kararında, Anayasa ve yasalarda ortaokul ve lise öğrencilerinin başlarını örtmesini açıkça yasaklayan bir hüküm bulunmadığını, din ve vicdan özgürlüğünün ve eğitim hakkının korunması gerektiğini, başörtüsü takmanın laiklik ilkesiyle çelişmediğini ve bu serbestliğin devletin pozitif yükümlülüğü kapsamında değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Kurul, AİHM'in Leyla Şahin kararına atıf yapsa da, o kararın üniversite düzeyindeki yasakla ilgili olduğunu ve mevcut düzenlemeyle doğrudan bağlantılı olmadığını ifade etmiştir. Karşı oy yazan üyeler ise, değişikliğin laik eğitim sistemine aykırı olduğunu, AYM'nin

ve Özgürlüklerin Kapsamının Belirlenmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 13, S. 1, 2023, s. 6.

[46] AYM, Tuğba Arslan Başvurusu [GK], B. No: 2014/256, K.T. 25.06.2014.

[47] AYM, Sara Akgül Başvurusu [GK], B. No: 2015/269, K.T. 22.11.2018.

[48] DİDDK, E. 2020/1034, K. 2021/73, K.T. 21.01.2021.

eski kararlarını ve çocukların ergin olmamasını gerekçe göstererek iptal yönünde görüş bildirmişlerdir. Kararda, Yönetmeliğin genel olarak kanuni dayanağının bulunup bulunmadığı tartışılmamış, özel olarak başörtüsü serbestisinin Anayasa'ya ve temel haklara uygunluğu ele alınmıştır. Karar, bir yasağın kaldırılmasının hukuka uygunluğunu tespit etmekle birlikte, Yönetmeliğin diğer yasaklayıcı hükümlerinin kanuniliği hakkında doğrudan bir değerlendirme içermemektedir. Zira dava konusu edilen konu, sınırlama getiren düzenlemeler değil, sınırlamayı ortadan kaldıran hükümlerdir.

Yönetmeliğin 2012'deki ilk haline karşı açılan bir davada Danıştay 8. Dairesi, kılık kıyafet serbestliği getiren 3. maddenin 1. fıkrası yönünden davayı reddetmiş, veli muvafakatiyle üniforma belirlenmesine ilişkin 2. fıkra yönünden ise değişiklik nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına hükmetmiştir.^[49] Eğitim İş Sendikası'nın 2014 değişikliğinin tümüne karşı açtığı dava ise yukarıda belirtilen İDDK kararıyla sonuçlanmıştır.

Danıştay İDDK'nın, memurların kılık kıyafetini düzenleyen Yönetmelikteki "her gün sakal tıraşı olunur ve sakal bırakılmaz" hükmüne ilişkin verdiği karar, kanunilik ilkesinin idari düzenlemeler açısından yorumlanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Kurul, bu hükmün dayanağı olan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda memurlara sakal bırakma yasağı getiren veya bu konuda yönetmelikle düzenleme yapma yetkisi veren açık bir hüküm bulunmadığını tespit etmiştir.^[50] Ayrıca, sakal bırakmanın özel hayata saygı ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebileceğini ve kanuni dayanağı olmayan böyle bir yasağın temel haklara ölçsüz bir müdahale oluşturduğunu belirterek ilgili yönetmelik hükmünü hukuka aykırı bulmuş ve iptaline ilişkin daire kararını onamıştır. Bu içtihat, kanuni dayanağı benzer şekilde sorunlu olan öğrenci kılık kıyafet yönetmeliğindeki diğer yasaklar (makyaj, saç boyası, piercing, bıyık vb.) açısından da önemli bir emsal karar niteliği taşımaktadır.

Bu noktada, Danıştay İDDK'nın memurlar için sakal yasağını "kanuni dayanaktan yoksunluk" ve "temel haklara ölçsüz müdahale" gerekçeleriyle hukuka aykırı bulması önemli bir emsal oluşturmaktadır. Öğrenci kılık kıyafet yönetmeliğindeki benzer şekilde kanuni dayanaktan yoksun görünen

[49] Danıştay 8. Daire, E. 2016/12860, K. 2021/5152, K.T. 10.11.2021.

[50] Danıştay İDDK, E. 2020/624, K. 2021/628, T. 29.3.2021, <https://kazanci.com.tr/gunluk/iddgk-2020-624.htm> (E.T. 28 Nisan 25)

ve öğrencilerin ifade özgürlüğü ile özel hayatlarına müdahale eden yasaklar (makyaj, saç boyası, piercing, bıyık vb.) için Danıştay'ın sakal kararındaki mantığın uygulanması gerekir. Öğrencilerin temel haklarının, kamu görevlilerinkinden daha az korunmasını gerektirecek anayasal bir temel bulunmamaktadır. Dolayısıyla, sakal kararı, öğrenci yönetmeliğindeki diğer birçok yasağın da kanunilik ilkesine aykırı olduğunun tespiti için önemli bir hukuki dayanak sunmaktadır.

C. Din ve Vicdan Özgürlüğü, İfade Özgürlüğü ve Eğitim Hakkı ile Potansiyel Çatışmalar

Kılık kıyafet düzenlemeleri, doğası gereği çeşitli temel hak ve özgürlüklerle potansiyel bir çatışma alanı yaratmaktadır. Bu çatışmaların çözümünde kanunilik ilkesi ve ölçülülük ilkesi önemli rol oynamaktadır. Giyim kuşam, bireyin kişiliğini, kimliğini, dünya görüşünü veya bir gruba aidiyetini ifade etme biçimlerinden biri olabilir. Saç stili, rengi, makyaj, dövme, piercing gibi kişisel görünüm tercihleri de bu özgürlüğün kapsamında değerlendirilebilir. Yönetmeliğin 4. maddesindeki birçok yasak (saç boyama, makyaj, piercing, belirli giysi türleri, siyasi semboller), öğrencilerin kendilerini ifade etme biçimlerine yönelik birer sınırlamadır. Bu sınırlamaların, eğitim ortamının gerektirdiği düzeni aşan, ölçsüz ve kanuni dayanaktan yoksun müdahaleler olduğu savunulabilir. Kılık kıyafet kurallarına uymayan öğrencilere disiplin cezası uygulanması veya belirli kuralların bazı öğrencilerin okula devamını fiilen engellemesi, eğitim hakkına dolaylı bir müdahale oluşturabilir. Eğitim hakkının özüne dokunacak veya bu hakkı anlamsız kılacak sınırlamalar Anayasa'ya aykırı olacaktır.

Bireyin dış görünüşüne ilişkin tercihler, özel hayatın ve kişisel özerkliğin bir parçasıdır. Devletin veya idarenin bu alana müdahalesi, ancak meşru bir amaca dayanmalı, kanunla öngörülmüş olmalı ve ölçülü olmalıdır. Yönetmelikteki birçok yasağın (makyaj, saç boyası, bıyık, sakal vb.), özel hayata yönelik kanuni dayanaktan yoksun ve ölçsüz müdahaleler teşkil ettiği savunulabilir. Anayasa'nın 13. maddesi, meşru amaç ile müdahale aracı arasındaki dengelemenin keyfi bir şekilde idare tarafından değil, demokratik meşruiyeti olan yasama organı tarafından, kanunla ve ölçülülük ilkesine uygun olarak yapılmasını emretmektedir. Mevcut Yönetmeliğin, bu dengeyi kanuni bir dayanak olmaksızın ve ölçsüz görünen yasaklarla kurmaya çalışması hem kanunilik ilkesine hem de temel hakların özüne yönelik ciddi sorunlar barındırmaktadır.

Ayrıca, kılık kıyafet konusunun Türkiye'deki tarihsel, toplumsal ve siyasi bağlamı, hukuki tartışmaları daha da karmaşıklaştırmaktadır. Yönetmelik değişiklikleri, genellikle laiklik, modernleşme, muhafazakarlık eksenindeki toplumsal tartışmalarla iç içe geçmektedir. Bu durum, yargı kararlarının ve idari düzenlemelerin motivasyonlarını anlamak açısından önemli olsa da hukuki değerlendirmenin öncelikle Anayasa'nın amir hükümleri ve temel haklar perspektifinden yapılması gerekliliğini ortadan kaldırmaz. Hukuki değerlendirme, toplumsal veya siyasi tercihlerden bağımsız olarak, normlar hiyerarşisi ve anayasal güvenceler temelinde yapılmalıdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, ilk ve orta öğretim öğrencilerinin kılık kıyafetlerini düzenleyen Yönetmelik, kanunilik ilkesi açısından incelenmiştir. 1982 Anayasası, özellikle 13. ve 38. maddeleriyle, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasının ve suç/ceza (ve geniş yorumla idari yaptırımların) konulmasının ancak kanunla yapılabileceğini belirtmektedir. Bu ilke, idarenin yönetmelik gibi düzenleyici işlemlerle ilk elden hak sınırlaması yapmasını engeller ve düzenlemelerin açık, belirli, öngörülebilir olmasını gerektirir. İncelenen Yönetmeliğin dayanak olarak gösterdiği yasal düzenlemelerde, öğrencilerin kılık kıyafetlerine ilişkin müdahaleyi meşru kılacak AYM'nin aradığı standartlarda maddi ve şekli anlamda bir kanun bulunmamaktadır. Yasal düzenlemelerde yer alan genel amaç ve ilkeler, bu tür bir yetkilendirme için yeterli hukuki zemini oluşturmamaktadır. Yönetmelik, özellikle 4. maddesinde, öğrencilerin giyim tarzlarına, saç şekillerine, makyaj yapıp yapmamlarına, sakal/bıyık bırakmalarına kadar uzanan çok sayıda spesifik yasak ve sınırlama içermektedir. Ayrıca, 2024 değişikliği ile okul kıyafeti (üniforma) belirleme yetkisi veli onayından alınarak okul yönetimine bırakılmıştır.

Anayasa Mahkemesi, son dönem kararlarında temel hak sınırlamaları için katı bir kanunilik şartı aramakta ve yönetmeliklerin tek başına yeterli olmadığını vurgulamaktadır. Danıştay İDDK ise memurlar için sakal yasağını kanuni dayanaktan yoksunluk nedeniyle hukuka aykırı bulmuştur.

Yapılan değerlendirmeler ve elde edilen bulgular bağlamında, Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul Öğrencilerinin Kılık ve Kıyafetlerine Dair Yönetmelik'in, mevcut haliyle kanunilik ilkesi açısından önemli hukuki sorunlar barındırdığı sonucuna varılmaktadır. Yönetmeliğin temel sorunu, Anayasa'nın 13. maddesinin amir hükmüne rağmen, temel hak ve özgürlükleri

(giyim tarzı, kişisel görünüm tercihleri vb.) sınırlayan çok sayıda kuralı, dayandığı 1739 sayılı Kanun'da bu yönde açık ve belirli bir yetki olmaksızın düzenlemesidir. Kanunilik ilkesi, idarenin ancak kanunun çizdiği sınırlar içinde ve kanunun verdiği yetkiye dayanarak düzenleme yapmasını gerektirir. Yönetmelik, bu temel ilkeyi ihlal ederek, kanunda olmayan sınırlamaları ilk elden ihdas etmektedir.

Danıştay İDDK'nın başörtüsü serbestisine ilişkin kararının, Yönetmeliğin genel kanuniliğini teyit ettiği şeklinde yorumlanması mümkün değildir. O karar, spesifik bir yasağın kaldırılmasının hukuka uygunluğuna odaklanmış olup, Yönetmeliğin diğer yasaklayıcı hükümlerinin veya üniforma belirleme yetkisinin kanuni dayanağını değerlendirmemiştir. Aksine, Danıştay İDDK'nın memur sakal yasağını kanuni dayanaktan yoksunluk nedeniyle hukuka aykırı bulması, öğrenci yönetmeliğindeki benzer yasakların da aynı akıbete uğraması gerektiğini gösteren güçlü bir emsal niteliğindedir.

Yönetmeliğin, özellikle 4. maddesindeki sınırlamalar ve 3. maddedeki üniforma belirleme usulü açısından, 1739 sayılı Kanun'da açık ve belirli bir yetki hükmüne dayanmaması, en temel ve yaygın hukuki sorundur. “vücut hatlarını belli eden”, “insan sağlığını olumsuz etkileyen” gibi muğlak ifadeler, belirlilik ilkesine aykırıdır ve keyfi uygulamalara zemin hazırlamaktadır. Makyaj, saç boyası, piercing, bıyık, sakal, tayt gibi kişisel görünüm ve giyim tarzlarına ilişkin getirilen kategorik yasakların, eğitim hizmetinin gerekleri açısından zorunlu ve orantılı olmayıp, temel haklara ölçsüz müdahale niteliği taşımaktadır. AYM'nin katı kanunilik yorumu ile Danıştay'ın başörtüsü kararındaki yaklaşım farkı, Yönetmeliğin hukuki statüsü konusunda belirsizlik yaratmaktadır. Yönetmeliğin 4/1-e maddesindeki okul öncesi, ilkökul başörtüsü yasağı, meşru bir amacı bulursa bile kanuni dayanaktan yoksun olması nedeniyle din özgürlüğüne açık bir aykırılık teşkil etmektedir. Üniforma belirleme yetkisinin veli onayından alınarak idareye verilmesinin, kanuni dayanağının olup olmadığı ve katılım ilkesi açısından sorunlu olup olmadığı tartışmalıdır.

Mevcut Kılık-Kıyafet Yönetmeliği'nin kanunilik ilkesi açısından taşıdığı bu ciddi hukuki sorunlar, gelecekte yeni yargısal denetimlere ve iptal davalarına konu olma potansiyelini taşımaktadır. Özellikle Danıştay'ın sakal kararı emsal alındığında, Yönetmeliğin 4. maddesindeki birçok yasağın hukuka aykırı bulunması kuvvetle muhtemeldir. Bu hukuki belirsizliği ve temel hak ihlali riskini ortadan kaldırmanın en sağlıklı yolu, öğrenci kılık kıyafetlerine

ilişkin temel çerçevenin ve eğer getirilecekse sınırlamaların, Anayasa'nın 13. maddesine uygun olarak, TBMM tarafından çıkarılacak bir kanunla düzenlenmesidir. Böyle bir kanun hazırlanırken, getirilecek sınırlamaların meşru bir amaca hizmet etmesi, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olması ve ölçülülük ilkesine (elverişlilik, gereklilik, orantılılık) riayet edilmesi zorunludur. Öğrencilerin yaşları, eğitim kademeleri ve temel hakları (ifade, din, özel hayat, eğitim) göz önünde bulundurularak bir düzenleme yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Emre, *Türk İdare Hukukunda Kanuni İdare İlkesi*, Beta Yayınları, Ankara, 2013, s. 57.
- Aslan, Zühtü, “Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması: Anayasa’nın 13. Maddesi Üzerine Bazı Düşünceler”, *Anayasa Yargısı*, C. 19, 2002, s. 141, <<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/939123>> (E.T. 28.04.2025).
- Çağlar, Selda, *Hukuk Devletinin Hukuki Belirlilik İlkesi Üzerinden Değerlendirilmesi*, İstanbul, Beta Yayınları, 2013.
- Çaptuğ, Mehpere, “Hukuki Güvenlik İlkesinin Kavramsal Gelişimi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 9, S. 17, 2021.
- Çaptuğ Dilek, Mehpere, *İdari Usul Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 72.
- Çetintürk, Ekrem, “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdarenin Düzenleyici İşlemleriyle Suç ve Ceza Konulamaz İlkesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 9, Y. 5, Haziran 2017, ss. 39-180.
- Gemalmaz, H. Burak, *Mülkiyet Hakkı: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-6, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sisteminin Desteklenmesi Ortak Projesi*, Ankara, 2018.
- Gözler, Kemal, “Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 59, Sayı 2001/4, ss. 53-67, <www.anayasa.gen.tr/madde13.htm> (E.T. 01.05.2004).
- Gülçür, Abdülkadir, “AİHM ve Türk Anayasa Mahkemesi’nin Kararları Işığında Hukuki Kesinlik (Belirlilik) İlkesinin İncelenmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 1, Haziran 2018, ss. 197-214, s. 172.
- Kızılyel, Serkan, “Kamu Görevlilerinin Kıyafet Özgürlüğü Üzerine Düşünceler”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Akar Öcal Armağanı*, C. 2, S. 3, 2016, ss. 283-303.
- Kiremitçi, Orhun, “İdari Yaptırımlar ve İdarenin Yaptırım Düzenleme Yetkisi”, *Ombudsman Akademik*, S. 18, Y. 9, Ocak-Haziran 2023, ss. 213-250.

- Özpolat, Haşim, “Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararlarında Maddi Anlamda Kanun Kriteri”, TAAD, Yıl. 9, S. 33, Ocak 2018.
- Sever, D. Çiğdem, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdare Hukukunda Kanuna Dayanma İlkesi*, Turhan Yayınları, Ankara, 2021, s. 77.
- Şirin, Tolga, *Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Kanun Kavramı*, 2. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 127-133.
- Yıldırım, Turan, “İdarenin Kanuniliği İlkesi Bağlamında Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Anayasal Sınırı”, *Anayasa Yargısı*, C. 36, S. 1, 2019, ss. 293-314, <https://anayasa.gov.tr/media/6105/turan_yildirim.pdf> (E.T. 28.04.2025).
- Yılmaz, Harun, *Türk İdare Hukukunda İdari İstikrar İlkesi*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 67.
- Yolcu, Serkan, *İdari Yargı ile İlgili AİHM ve Anayasa Mahkemesi Kararları*, Oturum 1: Uyuşmazlık Çözümünde Hakların Nitelendirilmesi Çalışması ve Anayasa Mahkemesinin Rolü, İdari Yargının Etkinliğinin Artırılması ve Danıştayın Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi, 2022.
- AYM, E. 2011/42, K. 2013/60, K.T. 09.05.2013.
- AYM, E. 2019/36, K. 2021/15, K.T. 04.3.2021.
- AYM, E. 2022/54, K. 2022/99, K.T. 08.09.2022.
- AYM, E. 2024/101, K. 2024/232, K.T. 25.12.2024.
- AYM, E. 2015/41, K. 2017/98, K.T. 04.05.2017.
- AYM, E. 2013/110, K. 2014/8, K.T. 16.01.2014.
- AYM, E. 2013/67, K.2013/164, K.T. 26.12.2013.
- AYM, E. 2015/41, K.2017/98, K.T. 04.05.2017.
- AYM, E. 2017/143, K. 2018/40, K.T. 02.05.2018.
- AYM, E. 2013/72, K. 2013/126, K.T. 31.10.2013.
- AYM, E. 2011/42, K. 2013/60, K.T. 09.05.2013.
- AYM, E. 2018/91, K.2020/10, K.T. 19.02.2020.
- AYM, E. 1989/1, K.1989/12, K.T. 07.03.1989.

İlk Ve Orta Öğretimde Kılık-Kıyafet Düzenlemelerinin
Kanunilik İlkesi Açısından Değerlendirilmesi

AYM, E. 1990/36, K.1991/8, K.T. 09.04.1991.

AYM, Süleyman Akif Nazlıgöl Başvurusu, B. No: 2018/31982, K.T. 15.06.2021.

AYM, Tuğba Arslan Başvurusu [GK], B. No: 2014/256, K.T. 25.06.2014

AYM, Sara Akgül Başvurusu [GK], B. No: 2015/269, K.T. 22.11.2018.

AYM, Bülent Polat Başvurusu, B. No: 2013/7666, 10/12/2015

AYM, Yaser Özoğlu Başvurusu, B. No: 2018/2577, K.T. 19.01.2023.

AİHM, Hasan ve Chaush/Bulgaristan [BD], B. No: 30985/96, K.T. 26.08.2000

AYM, Mehmet Emin Teyfur ve Diğerleri Başvurusu, B. No: 2015/18147, K.T. 25.10.2017.

AYM, Ali Karatay Başvurusu, B. No. 2012/990, K.T. 10.12.2014.

AYM, Youtube LLC Corporation Service Company ve Diğerleri Başvurusu, B. No. 2014/4705, K.T. 29.05.2014.

AYM, Ali Hıdır Akyol ve Diğerleri Başvurusu [GK], B. No: 2015/17510, K.T. 18.10.2017.

AYM, Muhammed Neşet Girasun Başvurusu [2. B.], B. No: 2017/22254, K.T. 02.06.2020.

AYM, Serhat Aytemiş Başvurusu [1. B.], B. No: 2021/39964, K.T. 20.12.2023.

§ 52; AYM, Yakup Güneş Başvurusu [2. B.], B. No: 2019/15907, K.T. 19.03.2024.

DİDDK, E. 2020/1034, K. 2021/73, K.T. 21.01.2021.

Danıştay 8. Daire, E. 2016/12860, K. 2021/5152, K.T. 10.11.2021.

Danıştay İDDK, E. 2020/624, K. 2021/628, T. 29.3.2021, <https://kazanci.com.tr/gunluk/iddgk-2020-624.htm> (E.T. 28 Nisan 25)